

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 1/2010-57

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 20. apríla 2011 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka, Ľudmily Gajdošíkovej, Juraja Horvátha, Milana Ľalíka, Sergeja Kohuta, Jána Lubyho, Lajosa Mészárosa, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu Krajského súdu v Bratislave, zastúpeného predsedníčkou senátu JUDr. K. J., na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky a podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov o súlade § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb. Zákon o rodine v znení neskorších predpisov účinného do 31. marca 2005 a § 86 ods. 1 v spojení s § 96 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov účinného od 1. apríla 2005 s čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd takto

r o z h o d o l :

1. Ustanovenie § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov nie je v súlade s čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

2. Vo zvyšnej časti návrhu nevyhovuje.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 6. augusta 2009 doručený návrh Krajského súdu v Bratislave (ďalej aj „krajský súd“ alebo „navrhovateľ“), zastúpeného predsedníčkou senátu JUDr. K. J., na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) o súlade § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb. Zákon o rodine v znení neskorších predpisov účinného do 31. marca 2005 (ďalej len „zákon č. 94/1963 Zb.“) a § 86 ods. 1 v spojení s § 96 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov účinného od 1. apríla 2005 (ďalej len „zákon č. 36/2005 Z. z.“) s čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“).

Vo svojom návrhu navrhovateľ uvádza, že v konaní vedenom Okresným súdom Bratislava II (ďalej len „okresný súd“) pod sp. zn. 11 C 235/2006 sa žalobca Mgr. Ľ. Š. (ďalej len „žalobca“) žalobou podanou 16. novembra 2006 domáhal určenia, že nie je biologickým otcom maloletej A. Š. (ďalej len „maloletá“). Okresný súd rozsudkom č. k. 11 C 235/2006-50 z 28. apríla 2009 (ďalej len „rozsudok z 28. apríla 2009“) zamietol žalobu žalobcu a zároveň ho zaviazal na úhradu trov konania žalovanej. Žalobca podal proti rozsudku okresného súdu z 28. apríla 2009 odvolanie, v ktorom uviedol, že nie je otcom maloletej a o tejto skutočnosti sa dozvedel až v januári roku 2006 zo znaleckého posudku o

určení otcovstva pomocou testu analýzy DNA, a preto podal žalobu o zapretie otcovstva až v roku 2006 aj napriek tomu, že mu podľa platných právnych predpisov už uplynula lehota na jej podanie. Vo svojej žalobe poukázal na to, že „*ustanovenia slovenskej právnej úpravy zapretia otcovstva sú v rozpore s čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorým je Slovenská republika viazaná podľa čl. 154c Ústavy SR. Právna úprava zapretia otcovstva SR nevyhovuje týmto dokumentom a ak otcovstvo uznané len na základe právnej domnienky nezodpovedá faktickému biologickému stavu, ide o vážny zásah do života jednotlivca. Právna úprava SR nie je v súlade so zárukami práva na rešpektovanie súkromného a osobného života. Podľa judikatúry ESĽP je práve určenie právneho vzťahu medzi otcom a dieťaťom závažným zásahom do súkromného života otca podľa čl. 8 Dohovoru. V rozsudku poukázal aj na konkrétne rozsudky ESĽP, a to na rozsudok vo veci Shofman proti Rusku z 24. 11. 2005, vo veci Paulík proti SR z 10. 10. 2006 a Niemietz proti Nemecku zo 16. 12. 1992.*“.

Krajský súd dospel k záveru, že „*pre rozhodnutie vo veci samej je potrebné ako prejudiciálnu otázku vyriešiť súlad citovaných zákonných ustanovení s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s Ústavou SR, preto konanie vo veci podľa § 109 ods. 1 písm. b) O. s. p. prerušil a podáva tento návrh.*

k § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963, ktorý bol účinný do 31. 3. 2005:

Podľa tohto ustanovenia môže manžel matky do šiestich mesiacov odo dňa, kedy sa dozvedel, že sa jeho manželke narodilo dieťa, zaprieť na súde, že je jeho otcom.

Žalovaná v 2. rade A. Š. sa narodila dňa 5. 3. 1992 počas trvania manželstva žalobcu a žalovanej v 1. rade a za účinnosti zákona č. 94/1963. Na právo žalobcu zaprieť otcovstvo sa vzťahoval právny stav podľa zákona č. 94/1963 Z. z. v zmysle § 114 zák. č. 36/2005 Z. z., ktorý zrušil zákon č. 94/1963 Z. z. s účinnosťou od 1. 4. 2005. Súd prvého stupňa v napadnutom rozsudku zamietol žalobu žalobcu z dôvodu, že jeho právo na podanie návrhu na zapretie otcovstva na súde bolo prekludované, pretože lehota na jeho uplatnenie uplynula dňa 5. 9. 1992 a žalobca podal návrh až 16. 11. 2006. Podľa § 62 ods. 1 zák. č. 94/1963 Z. z. mohol podať návrh na zapretie otcovstva aj po uplynutí lehoty podľa § 57 ods. 1 tohto zákona generálny prokurátor za splnenia podmienky, že to vyžadoval záujem spoločnosti. Toto ustanovenie predpokladalo len možnosť danú generálnemu prokurátorovi

a jej uplatnenie záviselo od jeho úvahy, avšak nezakladalo právny nárok, ktorého by sa mohla dotknutá osoba domáhať. Navyše platná právna úprava Občianskeho súdneho poriadku a zákona o prokuratúre č. 153/2001 Z. z., s účinnosťou od 1. 4. 2005 už generálnemu prokurátorovi podanie takéhoto návrhu neumožňujú.

k § 86 ods. 1 v spojení s § 96 ods. 1 zák. č. 36/2005, v znení platnom od 1. 4. 2005:

Podľa § 86 ods. 1 manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa zaprieť na súde, že je jeho otcom.

Podľa § 96 ods. 1 ak je to potrebné v záujme dieťaťa a ak uplynula rodičom dieťaťa lehota ustanovená na zapretie otcovstva, môže súd na návrh dieťaťa rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva. V tomto konaní musí byť maloleté dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom.

Žalobca podal žalobu na zapretie otcovstva na súd dňa 16. 11. 2006, za účinnosti nového zákona o rodine č. 36/2005, avšak v zmysle prechodného ustanovenia § 114 sa na vznik jeho právneho vzťahu k A. Š. a na práva a povinnosti z neho vzniknuté vzťahuje doterajší zákon č. 94/1963 Z. z. Žalobca sa o skutočnosti, že nie je biologickým otcom A. Š. mal dozvedieť v prvej polovici roka 2006, kedy sa už podľa zákona č. 94/1963 nemohol domáhať, aby návrh na zapretie otcovstva podal generálny prokurátor. Nový zákon o rodine mu neumožňuje žiadnym právnym prostriedkom domáhať sa zapretia otcovstva.“.

Vzhľadom na uvedené krajský súd navrhol, aby ústavný súd rozhodol, že:

„- ustanovenie § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Z. z., zákona o rodine, účinného do 31. 3. 2005,

- ustanovenie § 86 ods. 1 v spojení s § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., zákona o rodine, účinného od 1. 4. 2005, nie sú v súlade s čl. 6 bod 1. a čl. 8 bod 1. Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorými je Slovenská republika viazaná podľa čl. 154c Ústavy SR.“

Ústavný súd podľa § 25 ods. 1 zákona o ústavnom súde návrh navrhovateľa predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí pléna ústavného súdu a uznesením sp. zn. PL. ÚS 1/2010 z 21. januára 2010 ho prijal na ďalšie konanie.

Po prijatí návrhu na ďalšie konanie ústavný súd vyzval účastníkov konania, aby sa vyjadrili, či trvajú na tom, aby sa vo veci konalo ústne pojednávanie. Národnú radu Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“) a vládu Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“) ako vedľajšieho účastníka konania, zastúpeného Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo spravodlivosti“), vyzval aj na zaujatie stanoviska k návrhu krajského súdu.

Ústavnému súdu bolo 14. mája 2010 doručené stanovisko vlády, zastúpenej ministerstvom spravodlivosti. Vo svojom stanovisku ministerstvo spravodlivosti ústavnému súdu navrhlo podanému návrhu na začatie konania vyhovieť. V úvode odôvodnenia svojho stanoviska ministerstvo spravodlivosti poukázalo na pôvod a účel koncepcie prekluzívnej lehoty návrhu na zapretie otcovstva, ako aj právnych domnienok otcovstva ustanovených v slovenskom právnom poriadku. Ďalej uviedlo, že v *„paternitných sporoch“* *stoja proti sebe vo vzájomnej opozícii na jednej strane právo dieťaťa, na strane druhej právo domnelého rodiča. Obe strany majú právo na udržaní právnej istoty a na jej stabilite. Zároveň majú právo poznať svoju vlastnú identitu (pôvod), ktorej neoddeliteľnou súčasťou je i fakt, kto je čím rodičom a kto je čím dieťaťom. Súčasne treba brať ohľad na záujmy dieťaťa, ktoré je v porovnaní s dospelým, ktorý sa ho v danej situácii snaží „zbaviť“, slabším článkom. Preto si vyžaduje osobitný (vyšší) stupeň ochrany. Dosiahnutie rovnováhy medzi záujmami rodičov a všeobecným záujmom, ktorý chráni práva dieťaťa, nie je jednoduché a preto vyvoláva nielen odborné diskusie.*».

Z odôvodnenia stanoviska ministerstva spravodlivosti ďalej vyplýva, že podaný návrh sa *„týka v prvom rade otázky súladu právnej úpravy prekluzívnej lehoty (šestmesačnej podľa zákona č. 94/1963 Zb. a trojročnej podľa zákona č. 36/2005 Z. z.) na zapretie otcovstva určeného podľa prvej domienky s článkami 6 a 8 Dohovoru“*, a preto rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) zo 16. decembra 1992 vo veci Niemietz c. Nemecko, v ktorom bolo konštatované porušenie čl. 8 dohovoru v súvislosti s prehliadkou právnickej kancelárie sťažovateľa vykonanej v rámci trestného konania nemeckými vnútroštátnymi orgánmi, ako aj rozhodnutie ESLP z 10. októbra 2006 vo veci Paulík c. Slovenská republika, v ktorej išlo o zapretie otcovstva sťažovateľa

určeného podľa tretej domnienky na základe v tej dobe dostupných vedeckých metód, nie sú, pokiaľ ide o právnu podstatu, identické s vecou vedenou krajským súdom, ktorá bola podnetom na iniciovanie tohto konania.

S ohľadom na uvedené, ako aj s poukazom na rozhodnutie ESLP z 28. novembra 1984 vo veci Rasmussen c. Dánko podľa ministerstva spravodlivosti prekluzívna lehota na podanie návrhu na zapretie otcovstva má „*svoje opodstatnenie*“ a jej zavedenie ustanovením § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. sleduje legitímny cieľ, a to „*zabezpečiť právnu istotu a chrániť záujmy dieťaťa*“. Ďalej ministerstvo spravodlivosti poukázalo na rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti č. 34308/96 z 19. októbra 1999 vo veci Yildirim c. Rakúsko, v ktorom ESLP vyslovil, že po uplynutí lehoty na spochybnenie otcovstva začínajú záujmy dieťaťa prevažovať nad záujmami otca na popretí otcovstva.

Podľa ministerstva spravodlivosti problém v súvislosti s právom na zapretie otcovstva spočíva „*v hľadani právne optimálneho konštruktívneho nástroja, ktorý by umožnil riešenie situácie, kedy právne určený otec po uplynutí zákonnej lehoty zistí, že preukázateľne nie je biologickým otcom dieťaťa*“.

Podľa § 62 zákona č. 94/1963 Zb. mohol generálny prokurátor Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“) využiť svoje oprávnenie podať návrh na zapretie otcovstva po uplynutí zákonnej lehoty len v prípade, ak si to vyžadoval záujem spoločnosti. Každý prípad bol posudzovaný individuálne a generálny prokurátor takýto návrh podával spravidla vtedy, keď požiadavka stability rodičovského vzťahu k dieťaťu bola príliš tvrdá a zmena statusových pomerov dieťaťa viedla k zlepšeniu jeho pomerov, predovšetkým k upevneniu rodinných vzťahov fungujúcich na prirodzenom rodičovskom základe.

Aktuálny zákon č. 36/2005 Z. z. v § 96 ods. 1 rozhodovanie o prípustnosti zapretia otcovstva po uplynutí zapieracej lehoty zveruje do rúk súdu.

Hmotnoprávnou podmienkou začatia takéhoto konania je preukázanie potreby záujmu dieťaťa na zapretí otcovstva. Z rozhodnutí ESLP „*v zásade vyplýva, že po uplynutí*

zákonných lehôt na zapretie otcovstva prevažujú záujmy dieťaťa na udržaní vytvorených rodinných väzieb nad záujmami otca na zosúladení právnej situácie s biologickou realitou“.

Európsky súd pre ľudské práva podľa tohto pravidla postupuje predovšetkým v prípadoch, ak sa preukáže, že sťažovateľmi neboli využité právne prostriedky zapretia otcovstva v zákonnej lehote zo subjektívnych dôvodov.

Odlišne však posúdil ESLP situáciu v prípadoch, keď sťažovatelia v zákonnej lehote nevedeli o skutočnostiach, na základe ktorých by mohli úspešne zaprieť otcovstvo. Podľa ESLP v takýchto prípadoch z čl. 8 dohovoru spravidla vyplýva, že biologická a spoločenská realita prevažuje nad právnymi domnienkami a záujem dieťaťa síce určitú úlohu zohráva, avšak nie prioritnú. V tejto súvislosti v rámci odôvodnenia svojho stanoviska ministerstvo spravodlivosti poukázalo na viaceré rozhodnutia ESLP (rozhodnutia ESLP vo veci Kroon a ostatní c. Holandsko z 27. októbra 1994, Mizzi c. Malta z 12. januára 2006, Róžanski c. Poľsko z 18. mája 2006, Emonet a ostatní c. Švajčiarsko z 13. marca 2008, Phinikaridou c. Cyprus z 20. marca 2008, Shofman c. Rusko z 24. novembra 2005 či vo veci Paulík c. Slovensko z 10. októbra 2006).

Podľa ministerstva spravodlivosti uvedené prípady *„svedčia o tom, že Slovenská republika a jej právny systém nie sú dôvodom na osobitné posudzovanie možnej kontroverzie medzi záujmom na zachovaní právnej prezumpcie určenia dieťaťa na jednej strane a záujme na zosúladení právneho a biologického stavu veci“.*

V tejto súvislosti je tiež potrebné pripomenúť, že *„všetky tieto prípady vychádzali z posúdenia konkrétneho prípadu a jeho riešenia v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom. V tomto prípade pojednávanom pred Ústavným súdom Slovenskej republiky však ide o abstraktnú kontrolu ústavnosti a ako už bolo uvedené... skutkové okolnosti prerušenej veci vedúcej k iniciovaniu konania o súlade právnych predpisov s ústavou boli iné ako v prípade Paulík c. Slovensko.“.*

Podľa ministerstva spravodlivosti je problematická aj *«procesnoprávna podmienka uplatnenia žiadosti na začatie konania o prípustnosti zapretia otcovstva, ktorá spočíva v tom, že takúto žiadosť môže podať len dieťa. Tu sa totiž do „hry“ dostáva aj článok 14 Dohovoru.»*.

Ministerstvo spravodlivosti poukázalo na rozhodnutie ESLP vo veci Mizzi c. Malta z 12. januára 2006, v ktorom konštatoval aj porušenie čl. 14 dohovoru v spojení s jeho čl. 8, pretože maltská právna úprava umožňovala dieťaťu, jeho matke a skutočnému otcovi podať návrh na zapretie otcovstva bez časového obmedzenia, avšak sťažovateľ rovnaké právo nemal. Z tejto zásady ESLP vychádzal aj v prípade Paulík c. Slovensko z 10. októbra 2006. Tieto rozhodnutia *«nie sú na rozdiel od tých, ktoré sa viažu na hmotnoprávnu podmienku v takom „tesnom pute“ k skutkovým okolnostiam prípadu. Naopak tesnejšie sú zviazané s vnútroštátnym právnym predpisom a teda aj s abstraktnou kontrolou ústavnosti. Z tohto dôvodu by mohli byť zohľadnené Ústavným súdom Slovenskej republiky aj pri rozhodovaní v tomto konaní o súlade právnych predpisov s ústavou.»*.

V dôvodovej správe k zákonu č. 36/2005 Z. z. pripojenej k stanovisku ministerstva spravodlivosti bolo súhrnne k § 84 až § 96 uvedené: *«V porovnaní s pôvodným právnym stavom zostáva úprava určenia otcovstva vo všeobecnosti zachovaná. Zmena sa týka najmä doterajšej systematiky. Ustanovenia § 85 až 89 zahŕňajú komplexne úpravu určenia a zapretia otcovstva určeného podľa prvej domnienky (otcovstvo manžela matky) rovnako tak § 90 až 93 ohľadne druhej domnienky (súhlasné vyhlásenie rodičov) a § 94 a 95 v prípade tretej domnienky (určenie otcovstva súdom).*

V § 91 ods. 2 sa expressis verbis ustanovuje, že maloletý rodič môže urobiť súhlasné vyhlásenie výlučne pred súdom. Súdna prax vychádzala doteraz len z judikatúry. (R 48/1984 – maloletý môže určiť otcovstvo súhlasným vyhlásením, pokiaľ je jeho vyhlásenie primerané jeho rozumovej a mravnej vyspelosti zodpovedajúcej jeho veku v spojitosti s § 9 OZ a § 104 ZR).

Doterajšia právna úprava priznáva aktívnu legitimáciu len matke a dieťaťu k podaniu návrhu na určenie otcovstva súdom. Tento stav sa môže javiť ako určitá diskriminácia muža, ktorý sa za otca považoval, ale matka odmietla súhlasné vyhlásenie o jeho otcovstve.

Dohovor o právach dieťaťa priznáva v článku 7 dieťaťu právo poznať svoj biologický pôvod, poznať svojich rodičov.

V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva navrhuje sa predĺžiť šesťmesačnú zapieraciu lehotu na tri roky.

Keďže účasť generálneho prokurátora v civilných veciach sa nezhoduje so zásadami, na ktorých je v právnom štáte budované nezávislé súdnictvo v nadväznosti na rekodifikačný zámer OZ sa navrhuje, aby bolo možné rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva určeného podľa prvej alebo druhej domnienky po uplynutí zákonom stanovenej lehoty len na návrh dieťaťa. Návrh zákona rozlišuje dve štádia: podanie návrhu o prípustnosti zapretia otcovstva a až následne, ak súd vysloví, že zapretie otcovstva bude v záujme dieťaťa i po uplynutí lehoty, môže dieťa podať na súd návrh na zapretie otcovstva. Podľa predchádzajúcej úpravy sa generálny prokurátor mohol dozvedieť v praxi o „potrebe zapretia otcovstva v záujme spoločnosti“ len na základe podnetu napr. matrikového otca. Podnet bude podľa novej úpravy smerovať k dieťaťu, resp. kolíznemu opatrovníkovi. Základom je riešiť otázky osobného stavu dieťaťa – na prvom mieste je teda jeho záujem a nie záujem spoločnosti.

V prípade úspešného zapretia otcovstva, môže dieťa podať návrh podľa § 94 – aby otcovstvo určil súdu.»

Ústavnému súdu bolo 30. apríla 2010 doručené aj stanovisko národnej rady k podanému návrhu. Národná rada v stanovisku v súvislosti s prijatím návrhu krajského súdu na ďalšie konanie uznesením ústavného súdu z 21. januára 2010 aj v časti namietaného nesúladu § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb. poukázala na predchádzajúcu judikatúru ústavného súdu, ktorou boli obdobné konania o súlade zastavené s poukazom na § 41a ods. 4 zákona o ústavnom súde. S ohľadom na znenie čl. 125 ods. 3 ústavy, ktorý upravuje následky rozhodnutia ústavného súdu o nesúlade právneho predpisu s právnym predpisom vyššej právnej sily, je podľa národnej rady «otázne, aký následok bude mať rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky v tejto veci, keď ani jeden z týchto následkov v prípade zákona č. 94/1963 Z. z. nemôže nastať, nakoľko už nie je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky a ani na základe intertemporálnych ustanovení § 114 zákona č. 36/2005 nie je možné aplikovať namietaný § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb.

Vychádzajúc z Ústavy Slovenskej republiky, na základe ktorej je v Slovenskej republike parlamentná forma vlády, je otázne či Ústavný súd Slovenskej republiky môže na základe svojho rozhodnutia „požadovať“ aplikáciu zrušeného (neplatného) zákona. V tejto súvislosti sa aj z hľadiska ďalšej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky otvára priestor na ďalšie konania, v ktorých sa môžu oprávnené subjekty dožadovať „obnovy“ už zrušených právnych predpisov.».

Podľa národnej rady by mal ústavný súd pri posudzovaní súladu § 57 zákona č. 94/1963 Zb. s čl. 6 a čl. 8 dohovoru v súlade so svojou judikatúrou (napr. PL. ÚS 9/04) vychádzať z úplného znenia uvedeného zákona, a zároveň prihliadať na jeho § 62 ods. 1, v ktorom existoval právny prostriedok umožňujúci zaprieť otcovstvo aj po uplynutí šesťmesačnej lehoty, ktorý mohol využiť generálny prokurátor, a preto *„nie je možné hovoriť o porušení čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 dohovoru“*.

Uprednostnenie práva dieťaťa na rodinu a jeho výchovu rodičmi v úplnej rodine pred ochranou súkromného života jednotlivca je v záujme zachovania *„stability rodinných vzťahov medzi rodičmi a ich deťmi a v záujme čo najskoršieho dosiahnutia takéhoto stavu, ktorý je základným predpokladom výchovy detí a rozvoja rodiny“*, ako aj v súlade so zásadami vyjadrenými v čl. II zákona č. 94/1963 Zb., čl. 2 a čl. 3 zákona č. 36/2005 Z. z. a čl. 7 Dohovoru o právach dieťaťa. S ohľadom na uvedené zásady je koncipovaný aj samotný text zákona č. 36/2005 Z. z., ktorý *„rovnováhu medzi biologickou realitou a požiadavkou na stabilitu právnych vzťahov dieťaťa voči svojim rodičom, rieši trojročnou prekluzívnou lehotou, v ktorej sa môže otec domáhať určenia svojho otcovstva“*.

Vo vzťahu k namietanému rozporu § 86 ods. 1 v spojení s § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. s čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 dohovoru je podľa národnej rady potrebné prihliadať na judikatúru ESĽP týkajúcu sa neexistencie právne účinných prostriedkov v právnom systéme toho-ktorého štátu na popretie otcovstva po uplynutí ustanovenej lehoty, ktorú možno rozdeliť na dve základné skupiny.

Prvá skupina rozhodnutí ESLP, v ktorých tento súd konštatoval, že k porušeniu čl. 8 dohovoru nedošlo, sa týka prípadov, keď domnelý otec od momentu, keď sa o narodení dieťaťa dozvedel, vedel, že nie je otcom alebo mal pochybnosti o otcovstve, ale nevyužil možnosť poprieť otcovstvo v ustanovenej lehote (Yildirim proti Rakúsku, Rasmussen proti Dánsku a Kňákal proti Českej republike).

Druhú skupinu rozhodnutí ESLP tvoria prípady, v ktorých otec nemal dôvod pochybovať o svojom otcovstve a o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že nie je otcom dieťaťa, sa dozvedel až po uplynutí ustanovenej lehoty a nemá k dispozícii účinný prostriedok nápravy na zapretie otcovstva alebo takýto prostriedok ani nikdy nemal. V týchto prípadoch ESLP vyslovil, že k porušeniu čl. 8 dohovoru došlo (Shofman proti Rusku, Mizzi proti Malte, Paulík proti Slovensku).

Prípád Paulík bol pred rozhodnutím ESLP prerokovaný aj na ústavnom súde, ktorý túto sťažnosť odmietol uznesením sp. zn. II. ÚS 83/05 zo 17. marca 2005 z dôvodu zjavnej neopodstatnenosti s poukázaním na to, že povinnosťou sťažovateľa bolo podať návrh na zapretie otcovstva na všeobecnom súde, ktorý v súlade s čl. 144 ods. 1 ústavy mal rozhodovať o porušení jeho práv prihladnuc na medzinárodné zmluvy vrátane dohovoru, ktoré majú podľa čl. 7 ods. 5 ústavy prednosť pred zákonom.

Je zrejmé, že žalobca ústavným súdom požadovaný prostriedok nápravy využil tým, že sa na všeobecný súd obrátil s návrhom na zapretie otcovstva. Podľa národnej rady všeobecný súd môže na základe uvedeného *„pri rozhodovaní priamo aplikovať ustanovenia Dohovoru v súlade s čl. 154c Ústavy Slovenskej republiky“*.

V závere stanoviska národná rada uviedla, že na základe *„už spomínanej zásady, že právny poriadok treba aplikovať, interpretovať a vykladať ako celok, je možné povedať, že fyzická osoba má možnosť domáhať sa porušenia svojich práv týkajúcich sa otcovstva aj napriek tomu, že uplynula už lehota na zapretie, a to tým, že všeobecný súd bude priamo aplikovať čl. 8 bod 1 Dohovoru. Je ale otázne, ako si všeobecný súd vysvetlí dané*

ustanovenie pri dodržaní čl. 144 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky prihliadnuc aj na to, že de iure nie je viazaný rozhodnutiami Európskeho súdu pre ľudské práva.

Na základe uvedených dôvodov navrhujem, aby Ústavný súd Slovenskej republiky návrh v celom rozsahu zamietol.“.

Ani jeden z účastníkov konania netrval na tom, aby sa vo veci konalo ústne pojednávanie.

II.

II.1 Návrh krajského súdu smeruje k posúdeniu súladu § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb. a § 86 ods. 1 v spojení s § 96 zákona č. 36/2005 Z. z. s čl. 6 a čl. 8 dohovoru. Krajský súd namieta nesúlad uvedených ustanovení z toho dôvodu, že po uplynutí zapieracej lehoty (podľa zákona č. 94/1963 Zb. šiestich mesiacov, podľa zákona č. 36/2005 Z. z. troch rokov), ktorá začína plynúť, odkedy sa manžel matky dozvie o narodení dieťaťa, nemá ako právny otec, resp. „matrikový otec“, ktorý sa dozvie o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo, k dispozícii žiadny účinný prostriedok nápravy na popretie otcovstva k dieťaťu. Ustanovenie § 96 zákona č. 36/2005 Z. z. je, ako vyplýva z obsahu podaného návrhu krajského súdu, napadnuté iba s úmyslom poukázať na diskrimináciu právneho otca v možnosti podať opravný prostriedok a zmeniť svoj právny status vo vzťahu k dieťaťu. Vzhľadom na uvedené bolo predmetom rozhodovania ústavného súdu v tomto konaní iba posúdenie súladu § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. s čl. 6 a čl. 8 dohovoru.

Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by,

vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spoločnosti.

Podľa čl. 8 dohovoru každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydli a korešpondencie (odsek 1).

Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných (odsek 2).

Narodením dieťa vstupuje bez svojho vedomia a vôle do právnych vzťahov v pozícii slabšieho subjektu. S ohľadom na svoju fyzickú i psychickú nezrelosť dieťa nemá možnosť samo vystupovať v právnych vzťahoch v záujme ochrany svojich práv a záujmov. Štát preto právam dieťaťa poskytuje zvláštnu ochranu, ktorá sa odzrkadľuje aj v rámci jeho právneho poriadku poskytujúceho dieťaťu prostredníctvom vnútroštátnych právnych noriem, ale i medzinárodných zmlúv špecifický „ochranný právny status“. V dôsledku uprednostňovania záujmu dieťaťa (resp. práv dieťaťa) v právnych vzťahoch pred záujmami iných osôb nadobúdajú práva dieťaťa charakter privilegovanosti.

Aj právo na ochranu záujmov dieťaťa však nie je absolútne a musí mať rozumné zákonné limity nezasahujúce predovšetkým do práv iných osôb s jemu konkurujúcimi záujmami. V záujme ochrany práv dieťaťa, predovšetkým zabezpečenia jeho výchovy a výživy biologickými rodičmi, právny poriadok ustanovuje určenie rodičovstva (určenie materstva a zapretie otcovstva) špecifickým spôsobom. V záujme určenia otcovstva zákon č. 36/2005 Z. z. ustanovuje systém vyvrátených zákonných domnienok otcovstva, podľa ktorých sa určuje, koho platné právo považuje za otca dieťaťa, resp. kto sa v súlade s latným právom považuje za otca dieťaťa.

Prvá domnienka otcovstva predpokladá narodenie dieťaťa v čase od uzavretia manželstva až do uplynutia 300 dní po jeho skončení (§ 85 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z.). K určeniu otcovstva v prospech manžela matky tak v tomto prípade dochádza bez akéhokoľvek prejavu vôle z jeho strany. K nadobudnutiu statusu otcovstva teda postačuje, ak nastane zákonom predpokladaná skutočnosť – narodenie dieťaťa v zákonom určenom čase.

Druhá domnienka otcovstva sa uplatňuje až v prípade nesplnenia prvej a otcovstvo podľa nej vzniká až na základe súhlasného vyhlásenia oboch rodičov (§ 90 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z.). Otcovstvo je v takomto prípade založené na vedomom súhlasnom prejave vôle nielen otca, ale i matky dieťaťa týkajúcom sa ich rodičovstva, t. j. vychádza z vedomého prijatia rodičovstva obidvomi rodičmi.

Tretia domnienka otcovstva prichádza do úvahy, pokiaľ nebol otec dieťaťa určený na základe prvých dvoch domnienok, a vychádza z určenia otcovstva súdom na základe návrhu niektorého z rodičov dieťaťa, t. j. z preukázania možnosti počatia dieťaťa konkrétnym mužom v rozhodnom čase (preukazuje sa, či muž súložil s matkou dieťaťa v čase, od ktorého neprešlo do narodenia dieťaťa menej ako stoosemdesiat a viac ako tristo dní), ktorý je následne, pokiaľ jeho otcovstvo nevyklučujú závažné okolnosti, súdnym rozhodnutím určený za otca dieťaťa (§ 94 ods. 1 a 2 zákona č. 36/2005 Z. z.).

Zo znenia zákonných domnienok otcovstva je zrejmé, že každá z nich predpokladá, že status právneho otca nadobudne biologický otec dieťaťa. Túto skutočnosť možno vyvodiť z toho, že podmienky vzniku právneho otcovstva sú viazané buď na časovo ohraničené obdobie možného počatia dieťaťa, alebo na vedomé rozhodnutie rodičov týkajúce sa ich rodičovstva.

Právnym následkom určenia otcovstva by malo byť nadobudnutie rodičovských práv a povinností k dieťaťu smerujúcich k naplneniu požiadavky zabezpečenia ochrany dieťaťa, predovšetkým materiálnych i nemateriálnych podmienok pre jeho výchovu a výživu biologickým rodičom. Právo dieťaťa poznať svojich biologických rodičov podľa čl. 7 ods. 1

Dohovoru o ochrane práv dieťaťa je vo všeobecnosti spojené s jeho právom na zabezpečenie jeho výchovy a výživy biologickými rodičmi. Zodpovednosť predovšetkým biologických rodičov za zabezpečenie starostlivosti o dieťa je v súlade so spoločnosťou, morálkou i právom v zásade akceptovaným princípom zodpovednosti, podľa ktorého by mal každý jednotliviec niesť zodpovednosť za svoje konanie, ako aj následky z neho vyplývajúce.

Vo vzťahu k právnej úprave vzťahov medzi rodičmi a deťmi a k požiadavke zhody právneho a biologického otcovstva Ústavný súd Českej republiky vo svojom náleze sp. zn. PL. ÚS 15/09 z 8. júla 2010 uviedol:

„Tieto vzťahy sú najprirodzenejším výrazom ľudskej identity a právo v demokratickej a slobodnej spoločnosti musí rešpektovať ich existenciu. Zmysel a povaha rodinných vzťahov a rodinného spolužitia totiž nie je primárne právny, právo iba priznáva ochranu ich reálnej existencii. Táto ochrana potom nemôže byť zabezpečená iba povinnosťou zdržať sa určitých zásahov zo strany verejnej moci. Štát je súčasne povinný prijať takú úpravu, ktorá zaručí právne uznanie rodinných vzťahov a vymedzí ich obsah ako vo vzťahoch medzi rodinnými príslušníkmi navzájom, tak voči tretím osobám.

Z povahy veci musí právne vymedzenie rodiny reflektovať predovšetkým existenciu biologických vzťahov. Z toho vyplýva i požiadavka, aby právne určenie otcovstva, pokiaľ nejde o prípad osvojenia, zodpovedalo skutočnému biologickému otcovstvu...“

Vzťahy medzi rodičmi a deťmi spadajú pod ochranu čl. 8 dohovoru. Ochrana vzťahov medzi rodičmi a deťmi je pritom zabezpečená nielen povinnosťou zdržať sa zásahov do týchto vzťahov zo strany orgánov verejnej moci, ale aj pozitívnou povinnosťou štátu prijať opatrenia v záujme ich ochrany a zabezpečenia ich stability, t. j. v záujme dodržiavania čl. 8 dohovoru. Vo vzťahu k uvedenému EŠLP vyslovil, že účelom čl. 8 dohovoru je v zásade uchrániť jednotlivca pred svojvoľným zásahom verejnej moci a pri jeho realizácii sa neuspokojí len s príkazom štátu, aby sa zdržal podobných zásahov. K tomuto negatívnemu záväzku možno pripojiť pozitívne záväzky, ktoré sú súčasťou efektívneho rešpektovania súkromného alebo rodinného života. Tieto môžu znamenať prijatie opatrení pre účely rešpektovania súkromného života aj vo vzťahoch jednotlivcov.

Hranicu medzi pozitívnymi a negatívnymi záväzkami štátu na účely čl. 8 dohovoru nemožno presne definovať. Aplikovateľné princípy sú však porovnateľné. Na určenie, či takýto záväzok existuje, treba vziať do úvahy spravodlivú rovnováhu medzi všeobecným záujmom a záujmom jednotlivca. V rámci toho má štát určitý priestor voľnej úvahy (Mikulič v. Chorvátsko, rozsudok zo 7. februára 2002, ods. 57 – 58, sťažnosť č. 53176/99).

Prípadný nesúlad právneho a biologického otcovstva výrazným spôsobom zasahuje do súkromnej sféry právneho otca. Takýto zásah nadobúda osobitnú intenzitu v prípade, ak právny otec napriek dobromyseľnosti o svojom biologickom otcovstve k dieťaťu v čase nadobudnutia statusu otcovstva je podľa platného právneho poriadku aj po zistení uvedeného nesúladu povinný plniť svoje rodičovské práva a povinnosti. Stav nesúladu právneho a biologického otcovstva zasahuje aj samotné dieťa, napr. v jeho práve poznať svojich biologických rodičov, a taktiež koliduje s právami biologického otca dieťaťa, ktorý sa usiluje dosiahnuť status právneho otca, ako aj s právami matky dieťaťa.

Európsky súd pre ľudské práva pri aplikácii čl. 8 dohovoru v súlade s pozitívnou povinnosťou štátu spočívajúcou v požiadavke vytvorenia systému vhodných prostriedkov na zabezpečenie dodržiavania práva na súkromie zaradil pod jeho rámec aj konanie o určovaní otcovstva. V rozsudku vo veci Mikulič v. Chorvátsko, rozsudok zo 7. februára 2002 (sťažnosť č. 53176/99), ods. 53, 54 uviedol, že nemusel určiť, či toto konanie o určenie príbuzenského vzťahu medzi sťažovateľom a jeho predpokladaným otcom je zahrnuté do „rodinného života“ v zmysle čl. 8 dohovoru, pretože právo poznať svojich predkov patrí do oblasti aplikácie pojmu „súkromný život“, ktorý zahŕňa dôležité aspekty osobnej identity, ktorých súčasťou je aj totožnosť rodičov.

S ohľadom na uvedené možno konštatovať, že inštitút rodičovstva je kľúčovým inštitútom rodinnoprávnych vzťahov. V tejto súvislosti sa stáva kľúčovou otázkou optimálne riešenie určenia rodičovstva s oprávnením participovať na tomto určení všetkým účastníkom rodinnoprávnych vzťahov (členov rodiny). Nemožno spochybniť skutočnosť, že určenie rodičovstva má význam predovšetkým pre postavenie dieťaťa a pre stabilizáciu

rodinnoprávných vzťahov z hľadiska ďalšej výchovy dieťaťa, a preto aj hodnotenie rozsahu oprávnení spojených so zapretím otcovstva je podriadené tejto skutočnosti.

Slovenský právny poriadok pozná ako prostriedok dosiahnutia súladu právneho a biologického otcovstva právneho otca, ktorého otcovstvo bolo určené na základe prvej zákonnej domnienky otcovstva, zapieraciu žalobu.

Podľa § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa, zaprieť na súde, že je jeho otcom.

Predmetom posúdenia ústavného súdu je napadnutý § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., ktorý rieši otázku zapretia otcovstva manžela matky dieťaťa. Podľa uvedeného ustanovenia zapretie otcovstva sa viaže na splnenie dvoch podmienok a to, že sa manžel dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa, a časové obmedzenie jeho oprávnenia zaprieť otcovstvo do uplynutia trojročnej lehoty od momentu, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa. Tomuto oprávneniu zodpovedá podľa § 88 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z. z. právo matky do troch rokov od narodenia dieťaťa zaprieť, že otcom dieťaťa je jej manžel. Ustanovenia týkajúce sa zapretia rodičovstva sú z pohľadu dĺžky lehoty poskytnutej na zapretie otcovstva ako manželovi matky dieťaťa, tak i matke dieťaťa v ustanoveniach zákona č. 36/2005 Z. z. proporcionálne vyvážené a ústavne akceptovateľné.

Podľa § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. ak je to potrebné v záujme dieťaťa a ak uplynula rodičom dieťaťa lehota ustanovená na zapretie otcovstva, môže súd na návrh dieťaťa rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva. V tomto konaní musí byť maloleté dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom.

Z uvedeného vyplýva, že oprávnenie zaprieť otcovstvo má aj dieťa, a to podľa § 96 zákona č. 36/2005 Z. z. Aj v tomto prípade je potrebné splnenie dvoch, avšak iných zákonom ustanovených podmienok, a to, ak je to potrebné v záujme dieťaťa a ak uplynula rodičom dieťaťa lehota ustanovená na zapretie otcovstva. Zákon č. 36/2005 Z. z. neobmedzuje dieťa žiadnou lehotou na podanie návrhu na zapretie otcovstva.

Právna úprava zapretia otcovstva obsiahnutá v zákone č. 36/2005 Z. z. je založená na identických princípoch ako predchádzajúca právna úprava zapretia otcovstva podľa zákona č. 94/1963 Zb. Z formulácie napadnutých ustanovení je zrejmé, že podanie žaloby o zapretie otcovstva manželom matky dieťaťa, t. j. realizácia práva právneho otca podľa prvej domnienky otcovstva je obidvomi zákonmi časovo obmedzená lehotou, ktorej začiatok sa počíta od momentu, keď sa manžel matky dieťaťa dozvedel o narodení dieťaťa, t. j. subjektívnou lehotou, ktorej začiatok je viazaný na nadobudnutie vedomosti manžela matky o narodení dieťaťa.

Odlišnosť uvedených právnych úprav spočívajúca len v rozdielnom stanovení dĺžky lehoty poskytnutej manželovi matky dieťaťa na zapretie otcovstva však vo vzťahu k podstate veci, ktorou je posúdenie konformnosti ustanovení o zapretí otcovstva (platného zákona č. 36/2005 Z. z.) s obsahom čl. 6 a čl. 8 dohovoru vo vzťahu k otázke nemožnosti zaprieť otcovstvo manželom matky po uplynutí lehoty ustanovenej v právnej úprave plynúcej od momentu, keď sa manžel matky dieťaťa o jeho narodení dozvedel, nie je dôležitá.

Obmedzenie zákonnej lehoty na podanie zapieracej žaloby, ktorého účelom je ochrana práv dieťaťa a zabezpečenie stability rodinných pomerov, sa má hodnotiť ako rešpektovanie limitov ustanovených čl. 8 dohovoru. Európsky súd pre ľudské práva túto skutočnosť potvrdil vo svojej judikatúre, v ktorej uviedol, že zavedenie premlčacej lehoty na začatie konania o otcovstve je ospravedlňiteľné snahou zaistiť právnu istotu v rodinných vzťahoch a chrániť záujmy dieťaťa (rozsudok Rasmussen proti Dánsku, rozsudok z 28. novembra 1984, sťažnosť č. 8777/79).

V danom prípade je preto potrebné pri posudzovaní súladu napadnutých ustanovení s čl. 8 dohovoru odpovedať na otázku, či vnútroštátna právna úprava zapretia otcovstva, ktorá umožňuje zosúladiť právne otcovstvo s otcovstvom biologickým prostredníctvom súdneho rozhodnutia vydaného na základe žaloby o zapretie, ktorej podanie je časovo obmedzené subjektívnou lehotou plynúcou od momentu, keď sa manžel matky dieťaťa

dozvedel o jeho narodení, dostatočne zohľadňuje kolidujúce záujmy, ktoré predstavujú predovšetkým právo dieťaťa na zachovanie stability rodinných vzťahov v záujme jeho ochrany, ale i jemu opozitne stojace právo dieťaťa na poznanie svojich biologických rodičov, ako aj právo právneho otca, ktorý nie je biologickým otcom dieťaťa, príp. právo biologického otca domáhajúceho sa nadobudnutia statusu právneho otca či právo matky dieťaťa.

Keďže žiadnemu z práv dotknutých napadnutými ustanoveniami nemožno priznať absolútnu povahu, stret kolidujúcich záujmov riešil ESLP vo svojej judikatúre v závislosti od skutkových okolností jednotlivých prípadov rôzne.

V prospech práva na ochranu stability rodinných vzťahov v záujme ochrany práv dieťaťa pred právom právneho otca na zosúladenie jeho biologického a právneho otcovstva sa ESLP vyslovil v rozhodnutí Európskej komisie pre ľudské práva vo veci *Yildirim v. Rakúsko*, rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti č. 34308/96 z 19. októbra 1999, v ktorom však významnú úlohu pri jeho posúdení zohrala skutočnosť, že sťažovateľ s istotou vedel, alebo mal dôvody sa domnievať, že nie je biologickým otcom dieťaťa od jeho samotného narodenia, a pritom nepodnikol žiadne kroky k popretiu svojho právneho otcovstva založeného domnienkou. V súlade s touto judikatúrou ESLP postupoval vo veci *Faşang proti Slovenskej republike*, rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti č. 54324/00 z 28. januára 2003, v ktorej konštatoval, že k porušeniu sťažovateľovho práva na prístup k súdu podľa čl. 6 dohovoru nedošlo vzhľadom na to, že sťažovateľ si bol ešte pred uplynutím zapieracej lehoty vedomý, že nie je biologickým otcom dieťaťa, avšak svoj návrh na zapretie otcovstva podal až po uplynutí tejto lehoty. K obdobným záverom dospel ESLP aj v prípade *Kňákal proti Českej republike*, rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti č. 39277/06 z 8. januára 2007.

Odlišne posúdil ESLP stret práva právneho otca na zosúladenie právneho a biologického otcovstva s právom na zachovanie stability rodinných pomerov v záujme ochrany práv dieťaťa vo veci *Kroon c/a Holandsko*, rozsudok z 27. októbra 1994 (sťažnosť č. 18535/91), v ktorom uviedol, že nie je dovolené, aby právna domnienka prevažovala nad biologickou a spoločenskou realitou bez toho, aby bol braný zreteľ na zistené skutočnosti

a priania dotknutých osôb. Na tento záver ESLP nadviazal vo veci Shofman proti Rusku, rozsudok z 24. novembra 2005 (sťažnosť č. 74826/01), v ktorom konštatoval porušenie práva sťažovateľa vyplývajúceho z čl. 8 dohovoru v dôsledku nemožnosti poprieť otcovstvo. Dotknutá právna úprava totiž takúto možnosť pripúšťala iba v lehote jedného roka od okamihu, ako sa osoba úradne zapísaná do matriky ako otec dozvedela o zapísaní narodenia dieťaťa. Uvedeným rozsudkom nebolo konštatované porušenie dohovoru v dôsledku samotnej existencie ročnej zapieracej lehoty, ale až v dôsledku jej naviazania na okamih, keď sa manžel matky dieťaťa dozvedel o zapísaní narodenia dieťaťa, a pritom nebol daný iný prostriedok, ktorým by sa právnou domnienkou určený otec domohol popretia otcovstva za situácie, keď bolo i súdom uznané, že nie je biologickým otcom.

Z uvedeného je zrejmé, že ESLP pri aplikácii čl. 8 dohovoru posudzuje odlišne prípady vedomého založenia vzťahu otca a dieťaťa alebo nepopretia otcovstva právnym otcom v zákonom ustanovenej zapieracej lehote napriek vedomosti právneho otca, že nie je biologickým otcom dieťaťa, resp. existencie pochybností týkajúcich sa jeho otcovstva k dieťaťu, a prípady, keď právny otec svoje otcovstvo popiera po uplynutí zapieracej lehoty, počas plynutia ktorej však nemal vedomosť o tom, že nie je biologickým otcom dieťaťa. To znamená, že podstatnou, resp. relevantnou pri aplikácii uvedeného článku dohovoru je v takýchto prípadoch skutočnosť, kedy sa právny otec dozvie o nesúlade biologického a právneho otcovstva, resp. o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo. Až týmto momentom totiž právny otec, ktorého otcovstvo bolo založené zákonnou domnienkou otcovstva, získava možnosť vedome svojím rozhodnutím ďalej pokračovať v už založenom právnom vzťahu s dieťaťom a niest' z neho vyplývajúcu zodpovednosť za jeho výchovu a výživu (resp. zodpovednosť spojenú s jeho rodičovskými právami a povinnosťami) alebo využiť právne prostriedky na odstránenie nesúladu medzi právnym a biologickým otcovstvom.

Subjektívna lehota ustanovená na podanie zapieracej žaloby v napadnutom ustanovení zákona č. 36/2005 Z. z., resp. podmienky plynutia uvedenej lehoty nezohľadňujú fakt, že manžel matky ako právny otec vo väčšine prípadov nadobudne status otcovstva a prijme zodpovednosť za plnenie rodičovských práv a povinností добромysel'ne

s vedomím, že je biologickým otcom dieťaťa. Napriek všeobecnej požiadavke na spravodlivom usporiadaní vzťahov, resp. na spravodlivom vyvážení všetkých dotknutých záujmov v prípade zistenia, že nie je biologickým otcom dieťaťa až po uplynutí zapieracej lehoty, nemá možnosť sa slobodne a vedome rozhodnúť, či zotrvá v už založenom právnom vzťahu s dieťaťom, alebo sa rozhodne využiť právne prostriedky smerujúce k jeho ukončeniu.

Podľa § 62 zákona č. 94/1963 Zb. mohol generálny prokurátor v prípadoch otcovstva určeného na základe tzv. prvej alebo druhej domnienky otcovstva podať návrh na zapretie otcovstva potom, ako uplynula lehota ustanovená na zapretie otcovstva jedného z rodičov, ak to vyžadoval záujem spoločnosti. Tento návrh podával generálny prokurátor proti otcovi, matke a dieťaťu. Ak niektorý z nich už nebol nažive, generálny prokurátor podával návrh na zapretie otcovstva proti ostatným z nich, a ak nebol nažive nikto z nich, podával ho proti opatrovníkovi, ktorého súd v takomto konaní ustanovil.

V prípade Paulík c/a Slovenská republika (sťažnosť č. 10699/05) rozsudkom z 10. októbra 2006 ESLP prerokoval prípad namietaného porušenia čl. 8 a čl. 14 dohovoru v dôsledku nemožnosti zmeniť právoplatné rozhodnutie o určení otcovstva. Sťažovateľ v tomto prípade nadobudol otcovstvo podľa tretej domnienky otcovstva na základe znaleckého dôkazu zodpovedajúceho stavu vedeckého poznania v danom čase. Napriek tomu, že po rokoch došlo k pokroku v metódach zisťovania otcovstva a on získal nový dôkaz, podľa ktorého otcom dieťaťa nebol, nemal k dispozícii žiadny opravný prostriedok, riadny ani mimoriadny, ktorý by mu umožňoval dať právny stav do súladu s biologickou skutočnosťou. Vo svojom rozhodnutí ESLP pripustil, že legitímny záujem na zachovaní právnej istoty a dôvery v rodinné vzťahy a na ochrane záujmov dieťaťa môže ako principiálny dôvod ospravedlňovať rozdiel v zaobchádzaní s osobami, ktoré majú záujem na popretí otcovstva, založený na skutočnosti, či bolo otcovstvo iba predpokladané vnútroštátnym právom (prezumané), alebo bolo určené rozhodnutím, ktoré sa stalo právoplatným. Napriek tomu však sledovanie tohto cieľa v prerokovávanom prípade vyústilo do zistenia, že zatiaľ, čo sťažovateľ nemal k dispozícii žiadny postup, ktorým by mohol napadnúť určenie svojho otcovstva, iné osoby v analogickej situácii [domnelí otcovia

a domnelé matky, ktorých otcovstvo bolo zákonom predpokladané (prezumované) a ktorí mali možnosť podať návrh generálnemu prokurátorovi na zapretie otcovstva] ho mali a príslušné právne normy nepriznávali žiadnu relevanciu ani osobitným okolnostiam tohto prípadu (vek, osobné pomery, postoje dieťaťa a ďalších dotknutých osôb). Európsky súd pre ľudské práva následne dospel k záveru, že medzi sledovaným cieľom a konečnými prostriedkami použitými na jeho dosiahnutie nebol primeraný vzťah proporcionality, a preto došlo k porušeniu čl. 14 v spojení s čl. 8 dohovoru.

Možnosť generálneho prokurátora podať návrh na zapretie otcovstva už zákonom č. 36/2005 Z. z. nie je daná. V zmysle ustanovenia § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. je dieťa jediným aktívne legitimovaným subjektom oprávneným iniciovať konanie o zapretie otcovstva aj po uplynutí zapieracej lehoty. Vzhľadom na konvalidujúce záujmy právneho otca a dieťaťa týmto prostriedkom patriacim výlučne do dispozičnej sféry dieťaťa sa právny otec nemôže efektívne domáhať ochrany svojho subjektívneho práva na zosúladenie právneho a biologického otcovstva k dieťaťu.

Z rozhodnutia EŠLP Paulík v. Slovenská republika (sťažnosť č. 10699/05) rozsudok z 10. októbra 2006 možno vyvodit', že v súlade s výkladom čl. 14 v spojení s čl. 8 dohovoru právny otec, ktorý sa až po uplynutí zapieracej lehoty dozvie, že bol matkou uvedený do omylu v súvislosti s jeho biologickým otcovstvom k dieťaťu, by mal mať možnosť prostredníctvom opravných prostriedkov poskytnutých mu právnym poriadkom štátu svoje právne otcovstvo napadnúť, resp. požiadať o jeho zrušenie. Možnosť zaprieť otcovstvo po uplynutí zapieracej lehoty v súčasnosti zákon č. 36/2005 Z. z. okrem dieťaťa poskytuje iba manželovi matky dieťaťa, ktoré sa narodilo v čase medzi stoosemdesiatym dňom a trojstým dňom od vykonania zákroku asistovanej reprodukcie so súhlasom manžela matky, a to v prípade, ak sa preukáže, že matka dieťaťa otehotnela inak. Poskytnutie opravného prostriedku by však vzhľadom na intenzitu záujmu právneho otca na odstránení porušovania jeho práva na súkromie, resp. záujmu na spravodlivom usporiadaní právnych vzťahov s dieťaťom v takýchto prípadoch nemalo byť závislé od spôsobu nadobudnutia statusu otcovstva, resp. zákonnej domnienky otcovstva, podľa ktorej bolo jeho otcovstvo nadobudnuté.

Súčasná právna úprava nezohľadňuje osobitný charakter týchto vzťahov založených v prevažnej väčšine na vzájomnej dôvere rodičov žijúcich v manželstve alebo inom obdobnom súžití muža a ženy a neposkytuje dotknutým účastníkom týchto vzťahov možnosť ochrany ich subjektívnych práv, resp. spravodlivú rovnováhu v ochrane práv každého z účastníkov uvedených právnych vzťahov.

Právnomu otcovi po uplynutí zapieracej lehoty, ktorá začína plynúť dňom, keď sa manžel matky dozvedel o narodení dieťaťa, nie je poskytnutý žiadny účinný prostriedok nápravy na zapretie otcovstva, inak povedané, právny otec po uplynutí zapieracej lehoty nemá možnosť uplatniť svoje argumenty týkajúce sa zapretia otcovstva na súde napriek tomu, že napr. disponuje biologickým dôkazom, ktorý túto skutočnosť preukazuje. Požiadavka vytvorenia účinného prostriedku nápravy vo vnútroštátnom právnom poriadku je pritom spojená s právom každého domáhať sa ochrany svojich subjektívnych práv podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

Ústavný súd v súhrne konštatuje, že právnou úpravou ustanovená lehota na podanie zapieracej žaloby (zapieracia lehota) nie je v rozpore s označenými článkami dohovoru. Vymedzenie tejto lehoty a podmienok jej plynutia však musí vyváženým spôsobom rešpektovať práva všetkých v týchto právnych vzťahoch zúčastnených osôb. Zákomom č. 94/1963 Zb. ustanovená 6-mesačná zapieracia lehota poskytovala dotknutým osobám neprimerane krátky časový priestor na uplatnenie ich práv, a preto bola rešpektujúc práva priznané ústavou i dohovorom novou zákonnou úpravou – zákonom č. 36/2005 Z. z. predĺžená na 3 roky. Z hľadiska vyváženia všetkých dotknutých záujmov pri usporiadaní právnych vzťahov súvisiacich s právnym otcovstvom je potrebné zobrať do úvahy predovšetkým moment začatia plynutia zapieracej lehoty, ktorý musí zohľadňovať okamih, v ktorom sa právny otec dozvedel o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo. Právnou úpravou ustanovené začatie plynutia zapieracej lehoty od momentu, keď sa manžel matky dozvedel o narodení dieťaťa, totiž neprimerane oslabuje jeho záujmy.

Z uvedeného vyplýva, že ústavný súd dospel k záveru, že napadnuté ustanovenia neposkytujú dostatočnú ochranu záujmom všetkých dotknutých subjektov, resp. nezohľadňujú dostatočne právo právneho otca na zosúladenie biologického a právneho otcovstva. Právny otec nemá opravný prostriedok, ktorým by sa mohol brániť proti neprimeranému zásahu do svojich práv. Napadnuté ustanovenia neprimerane zasahujú do jeho práva na súkromie podľa čl. 8 ods. 1 dohovoru, ako aj do práva na prístup k súdu podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

Vzhľadom na uvedené možno konštatovať, že napadnuté ustanovenie zákona č. 36/2005 Z. z. týkajúce sa zapretia otcovstva nedostatočne rešpektuje limity ustanovené v čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 dohovoru.

II.2 Ústavný súd uznesením sp. zn. PL. ÚS 1/2010 z 21. januára 2010 prijal návrh navrhovateľa v rozsahu, ako bol ústavnému súdu predložený, to znamená vo vzťahu k namietanému ustanoveniu § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb., ako aj ustanoveniu § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. Pri meritórnom preskúmaní dôvodnosti návrhu bolo nevyhnutné vysporiadať sa dôsledne a jednoznačným spôsobom s otázkou, ktoré z týchto ustanovení je aplikovateľné pri rozhodovaní o predmetnej žalobe všeobecnými súdmi.

Podľa intertemporálneho ustanovenia § 114 zákona č. 36/2005 Z. z. právne vzťahy, ktoré vznikli pred 1. aprílom 2005, sa posudzujú podľa ustanovení tohto zákona. Vznik týchto právnych vzťahov, ako aj práva a povinnosti z nich vzniknuté sa však posudzujú podľa doterajších predpisov.

Takto formulované všeobecné prechodné ustanovenie nie je v rámci legislatívy ničím neobvyklým a z hľadiska právnej teórie je už notoriou, že v týchto prípadoch nejde o tzv. pravú (zakázanú) retroaktivitu, ale o nepravú retroaktivitu, ktorá je naopak v súvislosti s uplatňovaním princípu uchovávanía dôvery v právny poriadok a princípu právnej istoty nielen tolerovaným, ale aj potrebným nástrojom pri vykonávaní významnejších zmien v právnom poriadku, bez ktorého by sa mohli existujúce spoločenské vzťahy ocitnúť v stave právnej bezprízornosti, resp. mohlo by dôjsť ku vzniku právneho vákua. Nepravá

retroaktivita inými slovami spočíva v tom, že právne vzťahy, ktoré vznikli za platnosti starej právnej normy, sa spravujú týmto právom až do momentu účinnosti nového práva, potom sa už však riadia novým právom.

Pri vnímaní obsahu § 114 zákona č. 36/2005 Z. z. vcelku, t. j. rovnocenne – znenie prvej i druhej vety, treba zdôrazniť, že zákonodarca rešpektoval štandardný normotvorný prístup. Kým uplatnenie prvej vety znamená, že v časovom strete dvoch právnych predpisov dostáva nová právna úprava prednosť v tom zmysle, že sa ňou odo dňa jej účinnosti spravujú právne vzťahy založené starou právnou normou, druhá veta je výrazom legislatívnej korektnosti a bezvýhradného rešpektovania spomínaných ústavnoprávnych princípov.

Ústavný súd v tejto súvislosti prezentuje názor, že načrtnuté zásady, ktoré je potrebné dodržiavať vo sfére normotvorby, je žiaduce uplatňovať aj v aplikačnej praxi, čo platí osobitne v oblasti rodinného práva, ktoré v mnohých prípadoch upravuje aj ľudsky citlivé právne vzťahy. Pri posudzovaní konkrétneho normatívneho obsahu druhej vety citovaného prechodného ustanovenia v zásade nerobí problém slovné spojenie „vznik týchto právnych vzťahov“. V konkrétnych reáliách prípadu to znamená, že výlučne zákon č. 94/1963 Zb. sa použije, ak by sa malo hodnotiť, či nastali za jeho účinnosti právne skutočnosti predpokladané v jeho ustanovení § 51 ods. 1.

Pokiaľ však ide o dešifrovanie práv a povinností, ktoré z tohto právneho vzťahu (rodič – dieťa) vznikli, je nevyhnutné pridržiavať sa ich, do úvahy prichádzajúceho, obsahu. Pre potreby tohto odôvodnenia postačí v tejto súvislosti poukázať na ustanovenia druhej časti prvej hlavy zákona č. 94/1963 Zb., osobitne na ustanovenia § 32 až § 40 upravujúce vzájomné práva a povinnosti rodičov a detí.

Nemožno však opomenúť ani časový faktor uplatňovania zákona č. 94/1963 Zb. na vzniknuté práva a povinnosti daného rodinnoprávneho vzťahu, ktorý je rovnako dôležitý. Zákon č. 94/1963 Zb. možno použiť iba na tie práva a povinnosti (a možno ich označiť tiež ako nároky), ktoré vznikli do nadobudnutia účinnosti zákona č. 36/2005 Z. z. V opačnom

prípade by došlo k neprípustnému predlžovaniu účinnosti zákona č. 94/1963 Zb. aj na obdobie po strate jeho platnosti.

Z analytického hľadiska nie je možné opomenúť, že vždy musí ísť o také konkrétne práva a povinnosti, ktoré vznikli zo základného rodinnoprávneho vzťahu (slovné spojenie „z nich vzniknuté“). Akékoľvek iné, aj keď súvisiace práva, ktoré sa uplatňujú po nadobudnutí účinnosti zákona č. 36/2005 Z. z. a ktoré nespadajú do rámca obsahu tohto základného vzťahu vyplývajúceho z právnej úpravy zákona č. 94/1963 Zb., nemožno posudzovať podľa tohto zákona, ale podľa zákona č. 36/2005 Z. z.

Právo na zapretie otcovstva manželom matky, ktoré, s výnimkou dĺžky lehoty, je identicky upravené v oboch citovaných zákonoch, je bez akýchkoľvek pochybností tým právom, ktoré sa z uvedeného rámca obsahu rodinnoprávneho vzťahu otec – dieťa jednoznačne vymyká. Toto právo síce v určitej potenciálnej rovine existuje, ale rozhodne nejde o právo hmotnoprávnej povahy, ktoré by bolo možné zahrnúť do „*práv vzniknutých*“ z rodinnoprávneho vzťahu otec – dieťa. Tu skôr možno hovoriť o určitej podobe tzv. žalobného práva, ktoré však, ak je uplatnené za účinnosti zákona č. 36/2005 Z. z., treba posudzovať podľa tohto nového zákona.

Na základe uvedeného rozboru a všetkých podstatných skutočností, ktoré majú vplyv na posúdenie nastolenej otázky, ústavný súd konštatuje, že v konaní pred všeobecným súdom, v súvislosti s ktorým krajský súd predložil návrh ústavnému súdu, sa pri rozhodovaní o zapieracej žalobe zákon č. 94/1963 Zb. nepoužije a je potrebné aplikovať zákon č. 36/2005 Z. z. Ústavný súd preto rozhodol o tejto časti návrhu navrhovateľa tak, ako to je uvedené v II. bode výroku.

II.3 Podľa čl. 125 ods. 3 ústavy ak ústavný súd svojím rozhodnutím vysloví, že medzi právnymi predpismi uvedenými v odseku 1 je nesúlady, strácajú príslušné predpisy, ich časti, prípadne niektoré ich ustanovenia účinnosť. Orgány, ktoré tieto právne predpisy vydali, sú povinné do šiestich mesiacov od vyhlásenia rozhodnutia ústavného súdu uviesť ich do súladu s ústavou, s ústavnými zákonmi a medzinárodnými zmluvami vyhlásenými

spôsobom ustanoveným zákonom, a ak ide o predpisy uvedené v odseku 1 písm. b) a c), aj s inými zákonmi, a ak ide o predpisy uvedené v odseku 1 písm. d), aj s nariadeniami vlády a so všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. Ak tak neurobia, také predpisy, ich časti alebo ustanovenia strácajú platnosť po šiestich mesiacoch od vyhlásenia rozhodnutia.

Podľa čl. 125 ods. 6 ústavy rozhodnutie ústavného súdu vydané podľa odsekov 1, 2 a 5 sa vyhlasuje spôsobom ustanoveným na vyhlasovanie zákonov. Právoplatné rozhodnutie ústavného súdu je všeobecne záväzné.

Vzhľadom na vyslovenie nesúladu § 86 ods. 1 platného zákona č. 36/2005 Z. z. bude v súlade s čl. 125 ods. 3 ústavy povinnosťou národnej rady do šiestich mesiacov od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky uviesť uvedené ustanovenia do súladu s čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 dohovoru. Ak tak národná rada v tejto lehote neurobí, stratí napadnuté ustanovenie zákona č. 36/2005 Z. z. platnosť.

Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde sa k rozhodnutiu pripája odlišné stanovisko sudcu Lajosa Mészárosa.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 20. apríla 2011